

פרשת וארא, המדור - הגיגים, ד"ר חזות גבריאל

הנושא: כרוניקה של עבודת

בטווי הגאולה בתורה מובעים בפעלים רבי עוצמה: והוצאתי, והצלתי, וגאלתי, ולקחתי, והייתי, והבאתי, ונתתי. כמה אירוני, כנגד ביטויים אלוקיים עצומים אלו, מצבו של עם ישראל במצרים בכי רע. נרפות, עבדות, יאוש, אבדן זהות, פרוק התא המשפחתי, חומריות גסה, עבודת אלילים וכל מרעין בישין. מה הפלא אם כן ש"לא שמעו אל משה מקוצר רוח ומעבודה קשה"?

לא קשה לדמיין את המפגש הטעון בין משה רבנו שנראה כמצרי ("איש מצרי הצילנו") לבוש במיטב הביגוד המצרי, דובר רהוט של שפות רבות, איש העולם הגדול שגדל בתפנוקים בארמון פרעה, עם הנציגות של העם המדוכא עלי אדמות. אין להתפלא אם נציגים אלו ראו בו את נציג הממסד הפרעוני ה'רוכב על צרותיהם', כדי לקדם אג'נדה דמיונית אותה הכירו במעומעם מתוך מסורות קדומות שהיו בידיהם.

לשונות הגאולה הנפלאים שרובם (אך לא כולם) התקיימו מאוחר יותר עוד באותו דור, יזכו לקבל לבוש הגותי, אמוני ואף הלכתי (ארבע כוסות בליל הסדר) רק בתקופות מאוחרות יותר. לעת עתה התורה אינה מתעלמת מן המצב המנטאלי הקשה ואינה חוסכת בביטויי יאוש מפורטים למדי. גם אנו כקוראים היודעים את 'סוף העלילה' הדרמטי מחויבים להתחבר מנטאלית לאווירת היאוש והתקוה הניבטת מפסוקי המקרא ("בכל דור ודור חייב אדם להראות את עצמו כאילו הוא בעצמו יצא ממצרים").

מי 'אשם' ספרותית באווירת הדיכאון? אין לבא בטענות אל פרעה. ככל ראש מעצמה עולמית, יהיה זה בלתי חכם בעליל להרוס את הכלכלה המצרית ביודעין וכמענה לדרישת 'שני זקנים' תימהוניים לשחרר מעבדות מאות אלפי פועלים חרוצים העובדים בתמורה לשום ובצל. הקב"ה אינו הכתובת בודאי, שהרי הוא הזהיר מראש שזה יהיה המצב. משה הוא רק השליח, הוא 'ממלא הוראות' בלבד. נותרנו עם 'העם'.

מצב רוחנו מפרשות קודמות עדיין נפלא. אנו נזכרים בערגה, התפעלות, ורוממות בסוף הסיפור של יוסף, במפגש של יעקב עם פרעה, ובעיקר בתגובה ההירואית של המיילדות העבריות. הם עמדו זקופי גו מול הממסד הרשע ואף יכלו לו. "וַתִּירָאן הַמֵּיִלֶדֶת אֶת-הָאֱלֹהִים וְלֹא עָשׂוּ פֶאֶשֶׁר דְּבַר אֲלֵיהֶן מִלְּךָ מִצְרַיִם וַתִּתְּיֶינן אֶת-הַיְלָדִים".

ועתה - "וַיִּפְגְּעוּ אֶת-מִשְׁחֵהוּ וְאֶת-אֶהָרֹן וַצְבָּיִם לְקִרְאָתָם בְּצִאָתָם מֵאֶת פְּרֻעָה: (כא) וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם יִרְא יִקְנֹק עֲלֵיכֶם וַיִּשְׁפֹּט אֲשֶׁר הִבְאִשְׁתֶּם אֶת-רִיחֵנוּ בְּעִיגֵי פְרֻעָה וּבְעִיגֵי עֲבָדָיו לְתַת־תָּרֵב בְּיָדְכֶם לְהַרְגֵנוּ". זוהי תגובה אופיינית לעם של עבדים המשתוקקים לחיות. הגאולה במציאות שכזו היא אוטופיה למחפשים אחר תבן לבניה.

ודוק, תלונתו של משה כלפי הקב"ה אינה ריאקציה מתבקשת לאחר סרוב פרעה ואף לא לאחר ההכבדה בעבודה. התלונה היא תגובה רגשנית לטענתם של שוטרי העם. היא יאוש כאן הא **מרוח העם** הנכאה. 'מה שרואים מכאן אין רואים משם'. הוא אינו מצליח להדביק את שליחי העם באופטימיות ההולכת ומתבהרת לו משליחותו. ניסיונות אלו עולים בתוהו בפוגשם את המציאות המכוערת והקשה.

מהלך דרמטי זה אינו מתרחש בין לילה. במשך כמה דורות מיישמים המצרים את 'תורת השלבים' להשמדת העם, מהלך שיועתק במלואו על ידי הנאצים ימח שמם וזכרם. תחילה, תנאים מפתים ליצירת התבוללות ולאחר מכן: גזירות כלכליות, עבודת פרך, סימני היכר חיצוניים, הלאמת רכוש, ואיבוד הזהות.

הדרמטיזציה של העלילה מובלטת על ידי תאור דיסוננס בין העבדות הארורה לבין החזון המפעים של המושיע. בשני הקצוות, ההבעה הספרותית קיצונית. לשונות גאולה החלטיים ונפלאים, מאבק הירואי בפרעה ובעבדיו בתחום שבו הם כביכול חזקים, מול אפסות הרוח של העם הנאנק. נדמה שכאשר ברגע השיא, וכמו בכל שיא דרמטי, מתרחש הנס, הניסים והגאולה מתעצמים על רקע המצב הנואש. נדמה כי כל התיאור המקראי נועד להעביר מסר אחד - ההצלה והגאולה היו ניסיים לחלוטין, אין ולא היה הסבר טבעי לסיפור יציאת מצרים, למעט רצון האל לעמוד בהבטחתו לאבותינו הקדושים.

להערות: hazutg@gmail.com